

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Bakalářská práce

Monika Vysloužilová

Společenské vědy a německý jazyk se zaměřením na vzdělávání

**Pojetí člověka, přírody a společnosti v konfucianismu a taoismu
(Pokus o srovnání)**

Prohlášení: Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pod odborným vedením vedoucího bakalářské práce PhDr. Petra Zimy Ph.D., s použitím uvedených pramenů a odborné literatury.

V Olomouci dne 3. 4. 2018

.....

podpis autora

Poděkování: Děkuji vedoucímu bakalářské práce PhDr. Petru Zimovi Ph.D., za odborné vedení práce, poskytování cenných rad a zapůjčení literatury k práci.

Obsah

Úvod	5
1. Konfucius a konfucianismus	6
1.1 Konfucius	6
1.2 Konfucianismus	8
1.2.1 Pět klasických knih	10
1.2.2 Hovory Konfuciovy	12
2. Člověk, společnost a příroda v konfucianismu	13
2. 1 Chápání člověka a společnosti v konfucianismu	13
2. 2 Chápání přírody v konfucianismu	17
3. Taoismus a jeho hlavní představitel	21
3. 1 Mistr Lao-C'	21
3. 2 Taoismus	23
3. 2. 1 Kniha Tao-te-t'ing	25
4. Člověk, společnost a příroda v taoismu	27
4. 1 Pojetí člověka a společnosti v taoismu	27
4. 2 Pojetí přírody v taoismu	31
5. Konfucianismus a taoismus – pokus o srovnání	35
6. Využití tématu ve výuce OV a ZSV	38
Závěr	40
Prameny a literatura.....	41

Úvod

Cílem mé bakalářské práce je přiblížení dvou významných čínských filozofických směrů, kterými jsou konfucianismus a taoismus. Dalším záměrem je seznámení se s problematikou chápání člověka, společnosti a přírody v konfucianismu a taoismu. Nakonec se pokusit oba filozofické směry porovnat a poukázat na jejich možné využití ve výuce společenských věd.

Čínská filozofie je velice rozmanitá, proto také zaujímá významné postavení ve východní filozofii. Kulturní úroveň čínské civilizace doprovází jedinečný a dlouhodobý vývoj. Číňané byli významnými zemědělci, proslavili se rovněž mnoha objevy, například vynálezem porcelánu či střelného prachu, ale vynikali i v literatuře či umění. Číňané jsou velmi přístupní vlivu filozofie, dokonce se o nich říká, že jsou národem filozofů. Čínská filozofie se zabývá především otázkami společenského života. Za základní motiv filozofického myšlení Číňanů se považuje usilování o harmonii v životě a soužití člověka s přírodou. Tento fakt může také přispívat k tomu, že čínská filozofie vzbuzuje v západním světě stále větší zájem. Mnoho čínských nauk se využívá v západním světě a jsou stále více populární. Mezi ně patří například tradiční čínská medicína, harmonická strava podle koncepce Jin a Jang, Feng-šuej, meditace, tai-chi, jóga a další.

Práce je rozčleněna do šesti kapitol. V první a třetí kapitole se zabývám základními znaky konfucianismu a taoismu, jejich hlavními představiteli a ústředními díly obou směrů. Tyto kapitoly jsou důležité k pochopení následující problematiky, která se věnuje podrobněji zkoumaným filozofickým aspektům. V druhé a čtvrté kapitole se zaměřuji na problematiku pojetí člověka, společnosti a přírody v daných filozofiích. K lepšímu porozumění této problematiky dokládám úryvky z hlavních knih konfucianismu a taoismu. Díky těmto úryvkům se může čtenář zamyslet nad pojetím člověka, společnosti a přírody u obou směrů.

V páté kapitole se na základě načerpaných informací snažím porovnat obě čínské filozofie. Zaměřuji se na jejich vzájemné spojovací prvky ale i odlišnosti a rozdílné chápání v pojetí člověka a přírody. V poslední kapitole se snažím najít možnosti využití konfucianismu a taoismu ve výuce společenských věd. Také se snažím upozornit na to, že zařazení konfucianismu a taoismu do výuky, by mohlo být pro žáky přínosem.

1. Konfucius a konfucianismus

Před tím, než se budu zabývat problematikou chápání člověka, společnosti a přírody v konfucianismu, je vhodné si nejdříve přiblížit konfucianismus jako celek a jeho hlavního představitele Konfucia.

1. 1 Konfucius

Nejuctívanější postava čínské historie, Mudrc všech věků či První učitel, tak bychom mohli nazvat čínského myslitele jménem Kchung Fu-c'. Ve světě je nám ale znám jako Konfucius, což je jen latinizovaná forma jména. Konfucius velmi ovlivnil život a myšlení Číny, za existence čínské historie se neobjevil nikdo jiný, kdo by měl takový obrovský vliv jako on.¹

Kchung Fu-c' žil před 2500 lety, ale pro západní svět se narodil teprve koncem šestnáctého století, kdy bylo jeho jméno polatinštěno na Konfucia a poselství starověkého čínského mudrce bylo poprvé zprostředkováno evropskému povědomí.² Konfucius žil v letech 551 až 479 př. n. l. v době úpadku dynastie Čou. Čouský panovník měl pod kontrolou jen malou oblast kolem hlavního města Luo-jangu, kde vykonával obřady, které zajišťují Číně přízeň Nebes. Za nejvyšší moc byla považována právě Nebesa, která řídila záležitosti světa. Zbytek země byl rozdělen na mnoho států, které mezi sebou neustále vedly války. V čele těchto států stála lenní knížata, avšak ani jeden z těchto pánů nebyl dostatečně silný, aby převzal moc a svrhl císaře. Vyrovnanost vojenských sil mezi jednotlivými knížaty nemohla ohrozit postavení čouského panovníka, avšak na druhou stranu panovník neměl dostatečnou armádu, aby se jim postavil a zjednal v zemi pořádek. Panovníkova slabost vedla jen k dalším bojům a prostý lid byl dále sužován armádami napříč územím. Konfucius se narodil ve státě Lu, který byl malý a také měl nepříznivou polohu mezi několika většími a silnějšími sousedy. Historie Letopisy jara a podzimu popisuje, jak byl stát Lu v letech 722 až 481 př. n. l. několikrát napaden.³

Důležitým povahovým rysem Konfucia byla láska k učení, ve věku patnácti let zasvětil svůj život učení. To dalo základ celému jeho životnímu dílu, když se totiž neprosadil ve veřejných záležitostech, ani nezískal uznání veřejnosti pro své nauky, plně zastával úlohu soukromého učitele, aby rozdával své učenosti a znalosti jiným, kteří by je mohli úspěšněji prosadit. Byl vzorem a inspirací pro velké množství vzdělanců císařského věku, kteří museli

¹ HOOBLER, Dorothy a Thomas. *Konfucianismus*. Praha: Lidové noviny, 1997. s. 9

² DAWSON, Raymond Stanley. *Konfucius*. Praha: Odeon, 1994. s. 12

³ HOOBLER, Dorothy a Thomas. *Konfucianismus*. Praha: Lidové noviny, 1997. s. 25

trávit mnoho času studiem, než se jim podařilo složit zkoušky do státní služby. Velký význam Konfucia v čínských dějinách spočívá v tom, že mnohostranně sloužil svým krajanům jako příklad k následování. Mistr, který se trpělivě věnoval učení a nenechal se odradit nedostatkem světského úspěchu, musel být inspirací pro nejednoho zklamaného vzdělance v pozdějších dobách. Konfucius, který sám v mládí trpěl chudobou, chtěl vyučovat každého, kdo projevoval opravdovou ochotu a schopnost učit se. Zásada, že vzdělání by mělo být snadno dostupné všem, kteří o ně usilují, přirozeně vyplývá z myšlenky, že všichni lidé jsou si při narození rovni. To znamená, že každý člověk má vrozenou schopnost vyrůst v mudrce.⁴ Konfucius založil školu a obklopoval se mladými talentovanými a schopnými muži, které začal vzdělávat. Jeho cílem bylo z nich vychovat „urozené muže“ neboli tzv. *t'ün-č*. „*Pravý urozený muž je klidný a jeho srdce je svobodné, malý člověk je upachtěný a ustaraný.*“⁵ Věřil, že tito jeho žáci, by mohli změnit společnost svou službou ve státních záležitostech. Konfucius učil své žáky šesti dovednostem: psaní, hudbě, rituálům, archeologii, matematice a jízdě na voze. Jeho největším zájmem a cílem byla však výchova takových mužů, kteří by mohli jít společnosti příkladem a změnit ji k lepšímu. Mezi jeho žáky patřili i muži prostého původu, což bylo v té době velmi neobvyklé. Domníval se, že muž se může stát urozeným pouhou výchovou a procvičováním určitých ctností. Nejdůležitější ctností byla *žen*, což lze přeložit jako „humánnost“ nebo „dobro“. Ve filozofii Konfucia se *žen* stalo ideálem, který by měli všichni následovat. Druhou důležitou ctností, která byla v úzkém vztahu k *žen*, bylo *li*, což můžeme označit jako „správné chování“. Další ctností je *ji*, kterou lze překládat jako „čestnost“ nebo „spravedlivost“. Ve smyslu morální moudrosti bylo další ctností „vědění“ – *č*. Poslední ctností byla „důvěryhodnost“ nebo také „mravní bezúhonnost“ – *sin*. Konfucius se snažil způsobem svého života být vzorem těchto pěti ctností, které se staly základními idejemi konfucianismu.⁶

Konfucius nevypracoval své učení v systematické podobě, což vedlo k tomu, že jeho žáci a pokračovatelé se ujali úkolu je dále rozpracovat a uvést v systém. K tomu došlo ještě před tím, než se konfucianství stalo oficiální ideologií císařského dvora a státu, počínaje dynastií Chan. Nejvýznamnějším pokračovatelem Konfucia byl Mencius, který po sobě zanechal řadu spisů, v nichž systematicky vykládal Konfuciovo učení. Mencius obhajoval především Konfuciovu tezi o základní morální dobrotě člověka.⁷ Takový ideál dobrého člověka se vyznačoval pevností, rozhodností, málomluvností a něčím z Konfuciovy

⁴ DAWSON, Raymond Stanley. *Konfucius*. Praha: Odeon, 1994. s. 21-22, 31

⁵ LESNÝ, V., PRŮŠEK, J. *Hovory Konfuciovy*. Praha: Nová Akropolis o. s., 2010. s. 122

⁶ HOUBLER, Dorothy a Thomas. *Konfucianismus*. Praha: Lidové noviny, 1997. s. 29-30

⁷ WERNER, Karel. *Náboženství jižní a východní Asie*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. s. 135

osobnosti, což se do tohoto ideálu také promítalo. Svým žákům se Konfucius jevil jako vzor harmonické osobnosti. Zvláštním rysem jeho osobnosti byla skromnost. Nepovažoval se za moudrého ani dobrého, dokonce tvrdil, že se nevyrovná svému žákovi Jen Huiovi. Dokázal uznat svoje chyby a neúspěchy. Tvrdil o sobě, že neměl úspěch na žádné ze tří cest pravého urozeného muže, který není nikdy nešťasten, ani zmaten ani ustrašen. Sám o sobě říkal: „*Takový je to muž: tolik se snaží povznésti dychtivě, že zapomíná na hlad, a tak je při tom šťasten, že zapomíná na trpkost svého údělu a neuvědomuje si, že se blíží stáří.*“⁸ Stejně jak u jiných čínských vzdělanců, tak i u Konfucia bylo velmi ceněno přátelství a cit, který měl v Číně vždy důležité místo. Konfucius měl také velkou zálibu v umění, zvláště v hudbě, která pro něj neznamovala jen estetický prožitek, ale magickou sílu. Dále se zabýval studiem starověku, což pro něj znamenalo opravdovou lásku k minulosti. Díky jeho vášni v této oblasti se zasloužil o to, že Čína má co nejlépe a co nejdůkladněji zpracované dějiny.⁹

V posledních letech svého života se Konfucius věnoval shromažďování a vydávání písemných památek a také sepsal kroniku své rodné země. Po smrti, kterou si sám předpověděl, byl pochován s velkou poctou svými žáky, kteří o něm pravili: „*Mistr byl vlídný, ale pevný, důstojný, nikoli však drsný, zdvořilý, ale přirozený.*“¹⁰ Mistr se však rozloučil se svým životem zklamán, neboť žádný z vládců nedbal na jeho myšlenky a nechtěl uskutečňovat jeho zásady. Netušil však, jak velký a trvalý úspěch budou mít jeho myšlenky.¹¹

1. 2 Konfucianismus

Konfucianství bylo původně chápáno jako životní cesta, kterou šířil čínský mudrc Konfucius v 6. a 5. století př. n. l a poté byla předávána jeho žáky a následovníky. Konfucianství je zároveň světový názor, společenská etika, politická ideologie a náboženská tradice, následovaná čínskými obyvateli po více než dvě tisíciletí. Konfucianství, které se často řadí mezi hlavní světová náboženství, se odlišuje od nich tím, že není náboženstvím organizovaným. Pod vlivem čínské kultury se rozšířilo i do dalších zemí východní a jihovýchodní Asie, kde se projevilo hlubokým vlivem na duchovní a politický život.¹²

Konfucianismus se především chápe jako etika se světskými, praktickými cíli mravního životního stylu. V tomto ohledu se ve svých teoretických aspektech považuje za filozofii. Zaměření této filozofie se opakovaně historicky i sociálně posouvala. Konfucianství

⁸ LESNÝ, V., PRŮŠEK, J. *Hovory Konfuciovy*. Praha: Nová Akropolis o. s., 2010. s. 42

⁹ LESNÝ, V., PRŮŠEK, J. *Hovory Konfuciovy*. Praha: Nová Akropolis o. s., 2010. s. 41-44

¹⁰ LESNÝ, V., PRŮŠEK, J. *Hovory Konfuciovy*. Praha: Nová Akropolis o. s., 2010. s. 122

¹¹ STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1995. s. 70

¹² LIŠČÁK, Vladimír. *Konfucianství od počátků do současnosti*. Praha: Academia, 2013. s. 13

se celou řadou rozdílných vývojových etap a větví vrací zpátky k nezbytnosti vývoje mravní přirozenosti – být člověkem. „Být plně člověkem“ je podle současného filozofa cílem a koncovým bodem tradice. Cestou je souhrn vztahů se všemi věcmi, náboženská představa jednoty všech tvorů, z nichž má každý mravní odpovědnost vůči všem ostatním. Tato základna stanovuje novou perspektivu lidské etiky a naznačuje, že všechny věci mají společnou přirozenost.¹³

Někteří historikové tvrdí že, konfucianismus není v žádném případě náboženství a spíše se přiklání k tomu, že se jedná o filozofii. Charakterizují ho jako systém etických hodnot či jako formu čínského humanismu. Pravou podstatu konfucianismu musíme hledat v odlišném pohledu Číňanů na náboženství. Čínské slovo *tiao* má ve skutečnosti dva významy, a to náboženství a vzdělávání. Konfuciánci vidí náboženství jako způsob vzdělávání a nejdůležitější funkcí je podle nich vštípit lidem morální hodnoty. Konfucianismus nemá žádnou náboženskou strukturu, což nám může být zřejmé z následujících věcí. Nenajdeme zde žádné kněze, sekty ani žádná kréda, kterými by se mohli jeho stoupenci řídit. Nekonají se pravidelné obřady a neexistuje ani svaté písmo a osobní vztah k bohu. To ovšem neznamená, že by se konfucianismus vůbec nezajímal o duchovní život. Přestože Konfucius věřil, že by se člověk měl o svůj osud zasloužit sám a nespoléhat na pomoc božstev, přijal mnoho znaků starověkého čínského náboženství.¹⁴

Když se konfucianismus stal v době dynastie Chan státní ideologií a byl podle něho utvářen státní aparát, začal se také vyvíjet v komplexní náboženský systém. Nejdůležitějším prvkem státní konfuciánské ideologie se stala představa o mandátu Nebe uděleném císaři, který se tím stal synem Nebe. Tato zásada, kterou můžeme odvodit již ze starých spisů a která má jistou podporu i v názorech Konfucia, se stala podkladem mocenského postavení císaře a jeho nároku na absolutní moc. V konfucianismu pak císaři viděli nejsilnější oporu svého postavení a byl to císař Wu-ti, který mu dal oficiálně pečeť státního náboženství, přestože byl sám ve svém myšlení značně ovlivněn taoismem. Tím se dostalo škole konfuciánského myšlení předního postavení, které občas vedlo k potlačení jiných směrů. Konfucianismus se považoval za pravého představitele čínské tradice a bojoval i za pomoci občasných císařských nařízení proti naukám taoismu a buddhismu, přestože převzal mnoho prvků z jejich učení.¹⁵

¹³ LIŠČÁK, Vladimír. *Konfuciánství od počátků do současnosti*. Praha: Academia, 2013. s. 30

¹⁴ HOOBLER, Dorothy a Thomas. *Konfucianismus*. Praha: Lidové noviny, 1997. s. 17

¹⁵ WERNER, Karel. *Náboženství jižní a východní Asie*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. s. 137-138

Konfucianismus nebyl jen národní vírou Číňanů, své místo našel i v okolních státech, kterými byly Vietnam, Korea a Japonsko. Bylo to pozoruhodné, protože na rozdíl od buddhismu neměl žádné misionáře ani poutníky. Symbolem konfucianismu byli úředníci a učenci, kteří jen zřídka opouštěli Čínu, navíc hlavními zájmy konfuciánců byla rodina a stát. Konfucianismus se rozšířil do ostatních východoasijských zemí díky vstřícnosti čínské společnosti. Číňané věřili, že jejich kultura a učení byly univerzální, tedy otevřené všem, kdo je chtěli přijmout. Pro okolní státy Číny byla tato kultura velmi přitažlivá, nabízela systém písma, vyspělou filozofii a také umění nejlepších kvalit. Vztah těchto států k Číně odpovídal vztahu mezi starším a mladším bratrem podle systému pěti konfuciánských mezilidských vztahů. Číňané se považovali za skutečný střed světa a svou zemi nazývali Zemí středu. Mnoho staletí Číňané věřili, že čínská civilizace je jediná na světě, a jejich postoj k sousedním státům se utvářel podle konfuciánského řádu světa.¹⁶

1. 2. 1 Pět klasických knih

Pět klasických knih zaujímá v čínské literatuře unikátní místo a je považováno za základní text konfucianismu. Knihy jsou velmi ceněny, protože patří k nejstarším čínským památkám a také proto, že je sestavil podle tradice Konfucius. Od dob dynastie Chan, kdy se stal konfucianismus oficiálně státním náboženstvím, musel každý, kdo se chtěl stát vzdělavcem nebo úředníkem studovat Klasické knihy. Společně s Hovory se považují za základ konfuciánské nauky. Pět klasických knih tvoří: Kniha písní, Kniha obřadů, Kniha dokumentů, Kniha proměn a Letopisy jara a podzimu.¹⁷

1. Kniha písní (Š'-ťing)

Tato kniha je sbírkou nejstarší čínské poezie, obsahuje víc než tři sta básní. Raná čínská poezie byla často zpívaná, proto můžeme tyto básně označovat jako písně. Většina básní popisuje běžné události, jako lásku, práci nebo válku. Zbytek básní představuje spíše dvorská poezie, včetně rituálních zpěvů a ód na zakladatele dynastie Čou. Za tvůrce sbírky se považuje Konfucius, který velmi miloval hudbu a sám také při svém učení básně používal.¹⁸

2. Kniha obřadů (Li-ťi)

Kniha obřadů je složena ze tří rituálních textů. Celé dílo se zabývá správným chováním za různých okolností. První část popisuje správný systém za panování dynastie Čou. Další text vysvětluje správnou etiketu a učí, jak se má jedinec chovat na svatbách, banketech, pohřbech a při vykonávání rituálů. V nejdelším rituálním textu najdeme rady pro vedení

¹⁶ HOOBLER, Dorothy a Thomas. *Konfucianismus*. Praha: Lidové noviny, 1997. s. 57

¹⁷ HOOBLER, Dorothy a Thomas. *Konfucianismus*. Praha: Lidové noviny, 1997. s. 70

¹⁸ HOOBLER, Dorothy a Thomas. *Konfucianismus*. Praha: Lidové noviny, 1997. s. 72

domácnosti, jak se chovat ve společnosti či na pohřbu, jak ovládat vůz nebo zde nalezneme také recepty na vaření. Knihou obřadů se řídila etiketa císařského dvora.¹⁹

3. Kniha dokumentů (Šu-t'ing)

Kniha dokumentů nebo také Kniha historie popisuje čínské dějiny. Kniha začíná vyprávěním o legendárních císařích a prvním rozvoji čínské civilizace. Dále text pokračuje popisem skutečné dynastie Šang a Čou. Jednalo se o přesný popis událostí včetně dekretů, proslovů, rad kancléřů a jiných vládních nařízení.²⁰

4. Kniha proměn (I-t'ing)

Kniha proměn je věšteckou knihou, která pomáhá čtenářům předpovídat různé události, pochopit lidskou existenci a přírodní jevy. I-t'ing nabízel mystický klíč k řádu a chodu vesmíru, tím naplnil potřebu konfucianského učení, kterou nemůžeme najít v žádné z ostatních Klasických knih. Konfucianismus tak dostal přístupnější formu a mohl se více přiblížit podobě taoismu, který se hluboce zajímal o mystiku a magii.²¹ Základ knihy tvoří osm trigramů, které jsou složeny ze tří plných nebo přerušovaných čar. Plná čára znázorňuje princip Jang, který je aktivní, dominantní a tvořivý. Přerušovaná čára představuje princip Jin, který se naopak chápe jako pasivní, plodící a vyživující. Složením tří jinových nebo jangových čar bylo vytvořeno osm trigramů, které se používaly k vyjádření osmi základních prvků. Spojením dvou trigramů se vytvořily hexagramy, jejichž celkový počet je šedesát čtyři. Každý hexagram má úvodní text, zvaný „výrok“, který popisuje celkové vyznění hexagramu. Každá z šesti čar hexagramu má svůj vlastní text, jednotlivé čáry se vztahují k určitým specifickým prvkům. Hexagramy a text dohromady utvářejí I-t'ing (Knihu proměn). Pojem proměny vychází ze základní podstaty principů Jin a Jang, které se navzájem proměňují a ovlivňují.²² Následující schéma znázorňuje vývoj těchto dvou elementů a osmi trigramů.

23

¹⁹ HOOBLER, Dorothy a Thomas. *Konfucianismus*. Praha: Lidové noviny, 1997. s. 72-73

²⁰ HOOBLER, Dorothy a Thomas. *Konfucianismus*. Praha: Lidové noviny, 1997. s. 73

²¹ HOOBLER, Dorothy a Thomas. *Konfucianismus*. Praha: Lidové noviny, 1997. s. 75-76

²² HUANG, Kerson a Rosemary. *I-t'ing*. Praha: Pragma, 1985. s. 10-11

²³ KRÁL, Oldřich. *Tao: Texty staré Číny*. Praha: Československý spisovatel, 1971. s. 17

5. Letopisy jara a podzimu (Čchun-čchiou)

Jedná se o krátkou kroniku událostí, které se staly v Konfuciově rodném státě Lu mezi léty 722 až 481 př. n. l. Události jsou sepsané tak, jak se udály během jednotlivých ročních období. Termín „jaro a podzim“ je jen zkrácenou verzí všech ročních období. Konfuciánci často tvrdí, že skutečným autorem je Konfucius, a to vzhledem k poslednímu datu v knize, které se blíží Konfuciově smrti.²⁴

1. 2. 2 Hovory Konfuciovy

Hovory Konfuciovy (Lun-jü) patří mezi základní texty konfucianismu. Jedná se o soubor myšlenek významného čínského mudrce Konfucia, které sepsali jeho žáci. V dnešní podobě byly pravděpodobně vytvořeny až druhou generací jeho žáků. Hovory jsou složeny z dvaceti kapitol, které jsou rozděleny na čtyřicet devět samostatných oddílů. Konfuciovy myšlenky jsou zde nejčastěji podány formou dialogu se svými žáky. Zachovaly se však pouze jejich části, ústní projev musel být značně delší. Hlavním tématem Hovorů jsou filozofické otázky, které se týkaly lepšího způsobu života a vlády. Hovory sloužily jako průvodce životem lidí žijících v průběhu dvou tisíc let po jejich napsání. Proto se studenti museli učit celou knihu zpaměti, což bylo prvním stupněm k cestě za vzděláním. Nastudováním knihy si utvářeli myšlenky a názory, které mohli v životě využít a objevovat, jak se odrážejí v jejich osudech. I přes velkou časovou vzdálenost, která nás dělí od doby Konfucia, jsou i pro člověka 21. století jeho slova stále platná.²⁵

²⁴ HOOBLER, Dorothy a Thomas. *Konfucianismus*. Praha: Lidové noviny, 1997. s. 74

²⁵ HOOBLER, Dorothy a Thomas. *Konfucianismus*. Praha: Lidové noviny, 1997. s. 77-78

2. Člověk, společnost a příroda v konfucianismu

2. 1 Chápání člověka a společnosti v konfucianismu

Na člověka jako jedince můžeme nahlížet z různých pohledů. Na Západě se často považuje za sociální jednotku jedinec, avšak v Číně je to spíše rodina, jejímž základem je právě jednotlivec. Základ státu tedy tvoří rodina, která je v Číně velmi uctívána a hraje důležitou roli.

Konfucius nevidí člověka jen jako izolovaného jednotlivce, ale nahlíží na něj vždy v kontextu rodiny, společnosti a státu. Na prvním místě u Konfucia stojí vždy blaho lidu, proto je celé jeho učení v podstatě sbírkou zásad správného chování a mravních příkazů. V souladu s humanistickým charakterem konfuciánského myšlení by měl být mravním ideálem „urozený člověk“. Takový člověk se vyznačuje neustálou sebevýchovou, mravní vážností ve všem konání a upřímností v jednání s lidmi.²⁶ Následující výroky z knihy Hovory Konfuciovy popisují vlastnosti „urozeného muže“.

„Pravil Mistr:

II. 14 Urozený muž dovede na věci hledět rovně ze všech stran a nemá předsudků.

IV. 10 Urozený muž ve svém jednání se světem nemá ani nepřátelství ani náklonnosti; ale, kdekoli spatří právo, postaví se na jeho stranu.

IV. 24 Urozený muž chce býti pomalým v řeči, ale rychlým v činu.

XII. 16 Urozený muž upozorňuje na dobré stránky druhých; neupozorňuje nikdy na jejich chyby. Malý muž dělá pravý opak.

XIII. 26 Urozený muž je důstojný, ale nikdy nadutý. Malý člověk je nadutý, ale nikdy důstojný.

XV. 20 Urozený muž má požadavky na sebe sama; malý muž má požadavky na jiné.

XV. 21 Urozený muž je hrdý, ne však svárlivý, je společenský, nikoli však stranický.“²⁷

Každý člověk by měl dodržovat pět základních ctností, které mu dopomohou k titulu „urozeného člověka“, především však „urozeného muže“. Jak již bylo zmíněno, nejvyšší ctností byla *žen* neboli „humánnost“. Pro překlad výrazu *žen* bylo použito mnoho pojmů, nejčastěji to byla blahovůle, laskavost, dokonalá ctnost, dobro nebo lidská srdečnost. *Žen* je v Hovorech nejvyšší ctností, která má spojitost ve významu člověk, proto je nejvhodnější používat slovo „humánní“ a „humánnost“. *Žen* v základu obsahuje projevy ideální lidské

²⁶ STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1995. s. 72

²⁷ LESNÝ, V., PRŮŠEK. J. *Hovory Konfuciovy*. Praha: Nová Akropolis o. s., 2010. s. 76,91,94,160,173,194

povahy. Konfuciánská etika se nezabývá tolik vlastnostmi mysli a srdce ani samotným člověkem jako spíše člověkem ve vztahu k ostatním lidem. To znamená, že všechny ctnosti člověka jsou společenské ctnosti, které se projevují v průběhu lidských vztahů. *Žen* můžeme definovat jako jednání s jinými lidmi takovým způsobem, jak by člověk ideálně měl. Konfuciovi šlo o to, aby člověk dosáhl dokonalosti jako jednotlivec, avšak dosažení této dokonalosti bylo nemožné v odloučení od společnosti. Bylo potřeba, aby se projevovala v jednání s druhými lidmi. Humánnost samozřejmě úzce souvisí s jinými společenskými ctnosti, jako je synovská oddanost a bratrská úcta, které jsou v Hovoroch přímo popsány jako kořeny *žen*. „*Ti, kdož se v soukromém životě dobře chovají k rodičům a k starším bratrům, zřídka projevují ve veřejném životě sklon odporovat vrchnostem. A nikdy se ještě nestalo, že by takoví muži podnítily revoluci. Urozený muž pracuje na kmeni. Když kmen pevně stojí, vzrůstá Cesta. A zajisté kmenem Dobra je řádné chování vůči rodičům a vůči starším bratrům.*“²⁸ Společenské ctnosti nejsou zcela nesobecké, znamenají dávat i přijímat. Stejně jako je synovská oddanost odměňována rodičovskou péčí, tak i humánní vláda je odměňována věrností lidu. Synovská oddanost se skládala ze dvou povinností. K první povinnosti patřila nejen poslušnost k rodičům, ale také odpovědnost pečovat o ně a zajišťovat jim obživu ve stáří. Druhá povinnost byla zaměřena vůči mrtvým, to znamenalo vypravit mrtvým důstojný pohřeb. Myšlenka synovské oddanosti byla později uznávána jako dokonalý prostředek k udržení stability společnosti, neboť utvrzovala rodinný systém, na němž závisel pořádek a soudržnost ve státě. Nejen synovská oddanost, ale i obřady uctívání předků se chápaly jako prostředek k pěstování morálních hodnot mezi lidmi. Synovské oddanosti odpovídala přesně loajalita, která se často uvádí ve spojitosti s další základní ctností, a to důvěryhodností (*sin*). Nejvyšší ctnost *žen* byla úzce spjata s ctností *li* (rituál). Původně se význam slova omezoval na rituál v náboženských souvislostech. Později se význam rozšířil a zahrnoval správné chování i ve světských souvislostech. Z obřadných příležitostí se *li* přenášelo dále a poznamenalo všechny společenské příležitosti a lidské vztahy. V takových všedních souvislostech znamenalo „slušnost“ a „správné chování“. Všechny tyto ctnosti mají společné to, že patří do mezilidských vztahů a všechny jsou spíše jednáním než stavem.²⁹

Odpovědí na dokonalou ctnost podle Konfucia je výrok, který můžeme srovnat s křesťanskou myšlenkou lásky k bližnímu a s nímž se jako se „zlatým pravidlem morálky“ můžeme setkat u různých národů: „Co sám nechceš, aby ti jiní činili, nečiň ty jim!“ Touto praktickou zásadou učil Konfucius své žáky ohleduplnosti. Své požadavky vážnosti, úcty

²⁸ LESNÝ, V., PRŮŠEK, J. *Hovory Konfuciovy*. Praha: Nová Akropolis o. s., 2010. s. 67-68

²⁹ DAWSON, Raymond Stanley. *Konfucius*. Praha: Odeon, 1994. s. 52-53,62 -67

k sobě i druhým a vzorného chování v různých situacích Konfucius naplňoval do té míry, že působil až téměř úplnou dokonalostí.³⁰ Jeho postoj k lidem byl postoj silného a dobrého člověka, jehož Cesta „má jednu nit, a to věrnost a ohleduplnost“. Proti myšlence, že „dobrý muž ví, jak milovat lidi, jenom on ví, jak je mít v nelásce“ staví myšlenku, která předběhla dobu, v níž žil: „Muž, jehož srdce je sebe méně zaměřeno k Dobru, nemůže mít v nelásce nikoho“.³¹

Konfucius se také zabýval otázkami rodiny, která se v Číně považovala za základní společenskou jednotku. Byla chápána jako přirozené prostředí pro morální výchovu. Konfucius učil, že v rámci rodiny si člověk uvědomuje svou lidskou podstatu. Také zdůrazňoval povinnosti a práva každého jejího člena a věřil, že se všichni budou chovat v souladu s nimi. Uvnitř rodiny se odehrávají tři z pěti základních mezilidských vztahů, které definoval Konfucius. Prvním z nich je vztah mezi otcem a synem, který je nejsilnější. Syn projevoval otcí velkou úctu a poslušnost, na rozdíl od evropských kultur, kde to tak nebylo vyžadováno. Dospělý syn byl povinen ctít otce i po jeho smrti a měl odpovědnost za přinášení obětí duchu otce. Dokládá to i úryvek z knihy Hovory Konfuciovy. „*Dokáže-li syn po celá tři léta smutku vést domácnost přesně tak jako za dnů otcových, pak je to skutečně dobrý syn.*“³² Tato povinnost je známá jako již zmiňovaná synovská oddanost, která v Číně hluboce zakořenila. Od otce se zase očekávalo, že materiálně zabezpečí svou rodinu. Podobně jako otcí, museli děti projevovat úctu i matce. Mezi další vztahy v rodině patřil vztah mezi manželem a manželkou a vztah mezi starším a mladším bratrem. Zde si můžeme povšimnout, že rodina měla patriarchální charakter. Konfucius nezahrnoval do svého systému mezilidských vztahů ani vztah mezi matkou a dcerou ani starší a mladší sestrou. Zbýlými mezilidskými vztahy jsou mezi přítelem a přítelem a panovníkem a poddaným. Právě vztah mezi přáteli byl jako jediný ze všech pěti rovnocenný. V ostatních šlo o vztahy podřízenosti a nadřízenosti. Spokojenost či nespokojenost s tímto stavem byla vedlejší, čínská společnost byla na tomto principu uspořádána a každý to tak chápal.³³

Jak jsme si již mohli povšimnout, ženy v čínské společnosti nezaujímaly nijak důležité postavení, proto se v konfuciánských textech píše o člověku jako o muži. Důkazem toho jsou výroky z knihy Hovory Konfuciovi, kde se setkáváme s vlastnostmi „urozeného muže“. Podle konfucianismu byly ženy ceněny jako manželky a matky, avšak ve všem byly podřízené muži.

³⁰ STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1995. s. 73

³¹ LESNÝ, V., PRŮŠEK. J. *Hovory Konfuciovy*. Praha: Nová Akropolis o. s., 2010. s. 43

³² LESNÝ, V., PRŮŠEK. J. *Hovory Konfuciovy*. Praha: Nová Akropolis o. s., 2010. s. 93

³³ HOOBLER, Dorothy a Thomas. *Konfucianismus*. Praha: Lidové noviny, 1997. s. 12-13

Prakticky od narození vždy žena někomu patřila a nemohl být svou vlastní paní. Celé dětství až do sňatku byla vázána rozhodnutím otce, po svatbě se stávala „majetkem“ manžela a určité postavení mohla zastávat jen jako matka synů. V poměru k ženám udává konfucianismus jen samé povinnosti a žádná privilegia. Mezi nejvíce ceněné vlastnosti ženy patřila poslušnost, cudnost a pokora. Ženy byly prakticky vyloučené z veřejného života, nesměly se účastnit zkoušek a většinou neměli ani nejzákladnější vzdělání. V konfucianismu ani nehrají významnou roli žádné ženské mytologické postavy. Model tohoto ženského postavení vycházel ze starých čínských tradic a Konfucius s jeho následovníky ho uctívali.³⁴

Pro život celé společnosti stejně jako pro život jednotlivce žádal Konfucius poctivost, vážnost, správné chování vládců a zachování tradičních norem. Konfucius neustále zdůrazňoval mravní principy a nabádal svůj lid i vládce k návratu osvědčených norem společenského řádu. Jádrem jeho nauky je obsaženo v následujícím slavném výroku z Velkého učení: „*Když staří chtěli, aby v říši zářila ctnost, museli napřed uspořádat stát; když chtěli uspořádat stát, museli napřed vnést pořádek do své domácnosti; když chtěli vnést pořádek do domácnosti, zdokonalovali napřed svou vlastní osobu, napravovali napřed svá srdce; když chtěli napravit svá srdce, starali se napřed o pravdivost svých myšlenek; když se chtěli starat o pravdivost svých myšlenek, zdokonalovali napřed své vědění.*“³⁵ Tento výrok poukazuje na to, že má-li být zajištěn řád státu a blaho lidu, musí každý začít sám u sebe, ve svém vlastním nitru. Podle Konfucia to neplatí jen pro každého jednotlivce, ale také ve značné míře pro vládce, kteří mají jít lidem příkladem a tím si získají jejich důvěru jako nejdůležitější základ státu. Aby panovník upevnil svou vládu a zabezpečil blaho svému lidu, musí především pěstovat svou „morální sílu“. To je základní čínská představa, kterou potvrzují i slova Konfucia: „*Ten, kdo vládne svou mravní silou (te), podobá se polárce, která setrvává na svém místě, kdežto všechny ostatní hvězdy se jí koří.*“³⁶ Pro zachování a upevnění státu a celé společnosti je nejdůležitější hodnotou výchova. Konfucius požadoval rozšíření a zlepšení výuky, která by byla přístupná všem. Víc než pouhé vědění zdůrazňoval význam zdokonalování uměleckého citění a výchovy ke slušnosti a mravnosti. Vyzvedal užitečnost písemnictví, které rozvíjí city a rozšiřuje obzory i znalost světa. Stejný význam připisoval hudbě, která je spřízněna s dobrem a je stěžejní součástí všeobecného vzdělávání. Pravidla

³⁴ ANDĚLOVÁ, Petra. *Základy asijských náboženství II. díl*. Praha: Univerzita Karlova, 2005. s. 80-81

³⁵ STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1995. s. 73

³⁶ LESNÝ, V., PRŮŠEK, J. *Hovory Konfuciovy*. Praha: Nová Akropolis o. s., 2010. s. 20

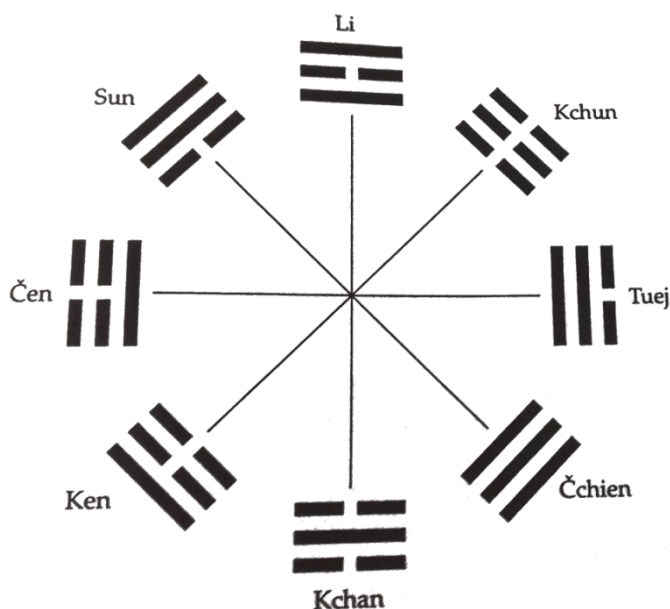
slušnosti a mravů mají velký význam, podle tvrzení Konfucia formují charakter člověka, který vede ke změně společnosti.³⁷

2. 2 Chápání přírody v konfucianismu

Nejen v době konfucianismu ale i v celé čínské historii měla příroda velký význam, neboť soužití člověka s přírodou bylo jednou ze základních složek k dosažení harmonie.

Významné dílo, které nám dokládá velký význam přírody je již zmíněná kniha I-ťing. Od doby, kdy byl I-ťing vytvořen jako dvorní orákulum, nástroj věštby čínské dynastie, byl zkoumán a upravován do takové míry, že se jeho původní podoba téměř vytratila. Poselství obsažené v textu je často tajemné, což je především z důvodu, že výroky plnily roli věšteckou. V pozdějších dobách, kdy se už služby dvorních věstců nevyužívaly, si Knihu proměn přisvojili konfuciánci. Ti však nechápali I-ťing jako orákulum, ale považovali ho jako návod ke správnému jednání v souladu s Řádem přírody, který představoval vývoj všech věcí vykládaný jako důsledek působení přírody.³⁸

Základ knihy tvoří osm trigramů, které představují základní elementy přírody. Mezi ně patří nebe, země, hrom, voda, hora, vítr, oheň a jezero. „*Tak jsou nebe se zemí otcem a matkou veškerých věcí a šest hlavních přírodních jevů, od nichž jsou ostatní jevy odvozeny, jsou jejich děti. Tak je svět nekonečný ve svém opětovném plození.*“³⁹ Jak jednotlivé trigramy vypadají, jaký prvek v přírodě představují a jaký je jejich význam, znázorňuje následující obrázek a tabulka.

40

³⁷ STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1995. s. 73-74

³⁸ HUANG, Kerson a Rosemary. *I-ťing*. Praha: Pragma, 1985. s. 12

³⁹ KRÁL, Oldřich. *Tao: Texty staré Číny*. Praha: Československý spisovatel, 1971. s. 16

⁴⁰ HOUBLER, Dorothy a Thomas. *Konfucianismus*. Praha: Lidové noviny, 1997. s. 75

Čínské označení	Přírodní síla	Význam v lidském životě
tchien	nebesa	síla
tuej	moře	rozkoš
li	ohněň	sláva
čen	hrom	energie
sun	vítr	pronikání
kchan	děšť	nebezpečí
ken	hora	ustání
kchun	země	poddajnost ⁴¹

Skládáním jednoduchých kombinací trigramů se vytvořily hexagramy, jejichž celkový počet je šedesát čtyři. Každý hexagram je složen z jednotlivých čar, které se vztahují k určitým specifickým prvkům. Podstatou celého I-ťingu je střídání jinových a jangových čar, z kterých jsou sestaveny trigramy a dále pak hexagramy. Princip Jin představuje přerušovanou čáru, zatímco Jang představuje plnou čáru. Ze základní podstaty principů Jin a Jang, které se vzájemně ovlivňují, vychází pojem proměny. Lidé z období dynastie Čou považovali za nejhlubší tajemství vesmíru právě koncepci principů Jin a Jang. Věděli, že tyto dva prvky jsou zdrojem všech věcí a že jejich vzájemné působení je hybnou silou celého světa a všech jeho projevů. Jin se chápe jako princip pasivní, zatímco Jang je aktivní a dominantní. Když vládne jeden princip příliš dlouho, „stárne“ a obnovuje se proměnou v princip opačný. Pokud se daná čára v hexagramu promění, změní se i původní hexagram ve zcela nový. Každá čára má tak dynamickou schopnost uvádět stálý hexagram do pohybu. Hexagramy slouží k nahlédnutí do určité situace v lidském životě a tím je lze použít k řešení či orientaci v životě.⁴²

K pochopení výkladu hexagramů uvedu a vysvětlím 1. hexagram *Čchien* neboli Tvoření. Hexagram je složen z šesti plných nedělených čar, které odpovídají silné, tvořivé, duchovní síle. Horní trigram tohoto hexagramu představuje nebe a dolní trigram je rovněž obrazem nebe. Jedná se tedy o ztělesnění čistého Jangu. Síla nebe je znázorněna jako nespoutaná žádnými prostorovými podmínkami, proto je pojata jako pohyb. V hexagramu je zachycena i moc času, která je základem tohoto pohybu. Při vysvětlování znamení je také potřeba zohlednit dvojí výklad: makrokosmický a působení v lidském světě. Ve vztahu k světovému dění se jedná o působení božstva, naopak v lidském světě hexagram označuje

⁴¹ STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1995. s. 70

⁴² HUANG, Kerson a Rosemary. *I-ťing*. Praha: Pragma, 1985. s. 10-11

působení světce a mudrce, vládce lidí, který svou silou probouzí a rozvíjí lidskou přirozenost. Tento hexagram je dobrým znamením pro státní záležitosti, přináší vznešený úspěch. Pro toho, kdo obdrží tuto věštbu, to znamená, že se mu dostane zdaru a úspěchu z hlubin světového dění. Vše záleží jen na tom, aby vytrvale hledal štěstí sebe i druhých v tom, co je správné. K tomu se v Konfuciovi vysvětlení říká, že v pravdě je veliká počáteční síla Tvoření, všechny bytosti ji vděčí za svůj vznik a tato síla prostupuje celé nebe. Zdvojení trigramu Čchien, jehož obrazem je nebe, ukazuje na pohyb nebes. Úplný kruhový pohyb nebe znamená den, proto zdvojení vypovídá o tom, že za každým dnem následuje další. To navozuje představu času a pevného trvání v čase a pohybu, který nikdy neustane, stejně jako neustále následuje den za dnem. Jednotlivé čáry hexagramu představují skrytý symbol draka. V Číně má drak zcela jiný význam než v západním pojetí, tradičně představuje sílu dobra a také byl symbolem císaře, Syna nebes. V tomto hexagramu je symbolem pohyblivé, mohutné síly, která se ukazuje v bouři. V zimě se tato síla stahuje do země a brzo na jaře znovu začíná působit a objevuje se jako hrom a blesk. V důsledku toho se pak na zemi opět dostávají do pohybu i tvůrčí síly. Pouze hexagramy nebe a země mají dynamickou čáru, která platí, pokud je všech šest čar proměnných. V tomto případě se celé znamení dostává do pohybu a proměňuje se v čistý Jin, ve znamení *Kchun* neboli Přijímání, které je obrazem země. Síla Tvoření je naznačena hejnem draků, mírnost Přijímání je daná okolností, že jejich hlavy jsou skryty. To znamená, že mírnost ve způsobu jednání spojená s pevným rozhodnutím přináší zdar.⁴³

Pojetí Dobra, Řádu a dalších hodnot souviselo s Konfuciovou vírou a pevnou důvěrou ve vůli nebes. Právě nebesa mu byla symbolem tohoto Řádu. Podle Konfucia nebesa chtějí dobro a také živí celý svět. Tato hluboká víra v nebesa mluvila jasně z jeho projevů. V praktickém usilování se měl člověk řídit Řádem (*li*), kterým nejsou jen obřady, jak se často toto slovo překládá, ale jsou to obecné zásady lidského chování. Jedná se o světový řád, který proniká celou lidskou společností jako součást řádu přírody.⁴⁴

⁴³ WILHELM, Richard. *I-t'ing: kniha proměn - text a rozšiřující materiály*. Praha: Portál, 2003. s. 27-31

⁴⁴ LESNÝ, V., PRŮŠEK, J. *Hovory Konfuciovy*. Praha: Nová Akropolis o. s., 2010. s. 49-51

Typické pro čínskou filozofii je úzké spojení člověka s přírodou. Každý přírodní prvek či přírodní jev měl svůj význam i v lidském životě. Vlastnosti těchto přírodních sil se promítaly do charakteru a chování lidí. Také v knize Hovory Konfuciovy se setkáváme s různými výroky ve spojení člověka s přírodou.

„VI. 21 Moudrý muž miluje vodu, dobrý muž miluje hory. Neboť moudrý se pohybuje, ale dobrý stojí nehybně. Moudrý je šťasten, ale dobrý bezpečen.

IX. 16 Když jednou Mistr stál u řeky, pravil: Kdyby se jen člověk mohl brát stále kupředu jako ona, neustáváje ani ve dne ani v noci!

IX. 21 Některé výhonky vypučí, ale nikdy nepokvetou. Jiné rozkvetou, ale nikdy neponesou plodů.

XII. 19 Podstata urozeného muže je podstata větru. Podstata malého je podstata trávy. A když vítr vane nad trávou, tráva se musí ohnout.“⁴⁵

Z těchto výroků je patrné, že se Konfucius se svými žáky toulal i v přírodě, kde s nimi vedl různé rozhovory. Je tedy zřejmé, že příroda v konfucianismu hrála důležitou roli a byl na ni kladen velký důraz. Přestože se člověk často z přírody vyčleňuje, podle konfuciánského učení je její nedílnou součástí a měl by usilovat o harmonii v souladu s přírodou.

⁴⁵ LESNÝ, V., PRŮŠEK, J. *Hovory Konfuciovy*. Praha: Nová Akropolis o. s., 2010. s. 109,133,134,161

3. Taoismus a jeho hlavní představitel

Druhým významným čínským náboženstvím, které se budu snažit vysvětlit je taoismus. Dříve než se budu zabývat problematikou chápání člověka, společnosti a přírody v taoismu, se pokusím přiblížit taoismus jako celek a jeho hlavního představitele.

3.1 Mistr Lao-C'

Za zakladatele taoismu se považuje čínský myslitel Lao-c', což není jeho pravé jméno, ale titul s významem „starý mistr“. Pro čínské dějiny se stal mistr Lao-c' významnou historickou osobností.⁴⁶

Postava zakladatele taoismu je napůl mýtická, neexistuje žádný důkaz o tom, že Lao-c' skutečně žil. Podle některých názorů zakladatel taoismu nebyl jen jeden člověk, ale mohlo to být více mudrců žijících v době jako domnělý Lao-c'. O jeho životě víme jen velmi málo, přesto čínské dějiny obsahují stručný životopis tohoto mudrce.⁴⁷ Lao-c' pocházel z okresu Kchu ve státě Čou. Byl hlavním archivářem čouského dvoru, kde začal být znám jako Lao-c'. Díky své moudrosti a ctnosti si mnoho lidí od něj žádalo radu z oblasti náboženských i politických problémů. Podle čínské tradice se prý dokonce i osobně setkal s Konfuciem. Lao-c' byl starší než Konfucius, jako rok jeho narození se udává rok 600 př. n. l. Jednou se Konfucius vypravil do Čou a ptal se Lao-c' na pravidla chování, ten ale zpochybňoval jeho myšlenku, že znalosti nebo dokonce pravidla chování mohou změnit člověka k lepšímu. Podle Lao-c' je člověk od narození dobrý, k tomu nepotřebuje nic víc, než být ponechán sám sobě. Konfuciovi doporučil, aby přestal lpět na studiu děl starých mistrů, které už nemají žádný smysl a dále aby se zbavil svých žádostí a přehnaných nároků. Konfucius byl odpovědí zaskočen a po tomto setkání svým žákům řekl: „*Ptáci – vím, že dovedou létat; ryby – vím, že dovedou plavat; divoké zvíře – vím, že dovede běhat. Utíkajícího lidé chytají do ok, plovoucího do sítí, letícího zasahují šípy. Ale nechápu, jak dokáže drak létat s větrem a oblaky a vystupovat do nebe. Dnes jsem spatřil Lao-c'a; myslím že, je roven draku.*“⁴⁸

Lao-c' pracoval jako historik královského archívu v Luo-jangu, hlavním městě dynastie Čou, až do svých devadesáti let. V té době prožívala dynastie Čou období úpadku. Práce u dvora ho už unavovala, proto se rozhodl zemi opustit. Na hranici ho zastavil strážce, který si uvědomil, že moudrost tohoto vznešeného starce je pro království navždy ztracena. Požádal Mistra, předtím než zemi opustí, aby uložil své myšlenky do nějaké knihy. Podle

⁴⁶ HARTZOVÁ, Paula R. *Taoismus*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. s. 22

⁴⁷ HARTZOVÁ, Paula R. *Taoismus*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. s. 22

⁴⁸ STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1995. s. 75

příběhu Lao-c' na místě sepsal krátký rukopis, který měl pouhých 5000 čínských znaků a předal jej strážci. Toto dílo, které po sobě zanechal, je známé jako kniha Tao-te-ťing pojednávající o tao a ctnosti. Poté odešel a nikdo neví, jak jeho život skončil.⁴⁹ Strážce, jenž požádal Mistra o sepsání myšlenek, se zasloužil o dějiny filozofie téměř stejně jako sám Lao-c'. Kdyby Mistra k tomu nepřinutil, byla by světová literatura připravena o jednu z nejvznešenějších knih a zanikly by myšlenky jednoho významného mudrce všech dob.⁵⁰

Základním pojmem filozofie Lao-c'a je *tao*, což znamená „cesta“ či „zákon.“ Učení o *tao* bylo již v 5. st. př. n. l. velmi rozšířeno, avšak sama kniha Tao-te-ťing je výklad základních filozofických tezí, porízený jeho stoupenci, při čemž konečný text této knihy, jak se nám dochoval, byl zřejmě složen v polovině 4. st. př. n. l. Podle většiny současných čínských vědců označuje *tao* přirozený zákon přírody a je zbaveno jakékoli božské podstaty. Největší Lao-c'ův objev spočívá v tom, že odvrhl tehdejší představu o nebi jako božské bytosti, jako vládci nad pozemským životem. Podle představy Lao-c'a je svět přirozený, věčný a nestvořil jej Bůh. Svět se neustále pohybuje, mění a je podřízen jedinému zákonu *tao*, zákonu přírody samé. Jedním ze základních rysů tohoto učení, je prosté chápání přírody, tak jak existuje ve skutečnosti bez cizích příměšků. Hlavní filozofickou myšlenkou Tao-te-ťingu je, že reálný svět a život lidí nejsou řízeny „nebeskou vůlí“ ani bohem, ale plynou po určité přirozené cestě – *tao*. Není to ale obyčejná cesta, protože není dostupná našim smyslovým orgánům. V Lao-c'ově filozofii představuje *tao* všudypřítomnou neviditelnou cestu, neoddělitelnou od hmotného světa, která řídí všechny věci a je v neustálém chaosu všech věcí.⁵¹

Tao je v podstatě neuchopitelný prazáklad všech věcí a světa, je to zákon všech zákonů, míra všech měř. Již z toho můžeme poznat, že myšlení Lao-c'a jde ve srovnání s Konfuciem jiným, a to metafyzickým směrem.⁵²

⁴⁹ HARTZOVÁ, Paula R. *Taoismus*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. s. 23

⁵⁰ STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1995. s. 75

⁵¹ JINSHUN, Yan. *Staročínský filosof Lao-C' a jeho učení*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1954. s. 39, 44

⁵² STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1995. s. 76

3. 2 Taoismus

Druhým významným čínským filozofickým systémem vedle konfucianismu je metafyzická nauka taoismus. Ústředním pojmem této filozofie je již zmíněné *tao*, což se v čínštině překládá jako „cesta“. Touto cestou se chápe cesta přirozenosti, neustálé proměny v přírodě jsou pozemskými projevy této univerzální síly.⁵³

*„Tao co se dá povědět
už není to Tao
Jméno co se dá jmenovat
už není to jméno –
nebo:
v nebytí jména je počátek nebe a země
a bytí jména je matka všech věcí –
proto:
nahlédnem do jeho tajemství
když o ně nestojíme
a zhlédneme jenom vnějšek
když se po něm pídíme

Jsou dvě různá jména toho
co ze stejného vlastně vzešlo
co shodně nazvem: Prvopočátek
a Prvopočátek prvopočátku –
to je brána k veškerému tajemství!“⁵⁴*

Tato citace potvrzuje obecné výroky o *tao* a také ukazuje, jak taoisté chápou *tao*, jako prazáklad všech věcí, kosmický princip, jenž neustále řídí svět a vše, co je v něm. Někdy se *tao* ztotožňuje s matkou nebo také zdrojem všech věcí, kterým však není bůh či nejvyšší bytost, protože na rozdíl od jiných náboženství není taoismus monoteistický. Cílem taoismu není uctívání jednoho boha, ale dosažení harmonie s principem *tao*. Taoismus nemá jedinou ústřední postavu, jako je Ježíš nebo Buddha, má ovšem mnoho mistrů. Taoisté se snaží pomocí studia knih velkých mistrů najít „cestu“, to však není snadné, protože podle mistrů je

⁵³ HARTZOVÁ, Paula R. *Taoismus*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. s. 10

⁵⁴ KRÁL, Oldřich. *Tao: Texty staré Číny*. Praha: Československý spisovatel, 1971. s. 28

možné se *tau* učit, ale je nemožné *tao* vyučovat. Mistři a autoři knih mohou zájemcům ukázat cestu, ale každý člověk si musí své vlastní *tao* najít sám.⁵⁵

Taoismus postihuje nejen intelektuální a duchovní život svých vyznavačů, ale proniká také do jejich tělesného života. V taoistickém vidění světa je lidské tělo zmenšeným modelem vesmíru, proto by člověk měl mít v harmonii své tělo, aby dosáhl souladu s všehomírem. Pro taoisty je velmi důležité, jak člověk zachází se svým tělem stejně tak, jako je důležité, co si člověk myslí, v co věří nebo jak se chová k ostatním. Zdravé tělo je nezbytným krokem k dosažení výsostného duchovního stavu. Od počátku se s taoismem pojí určité léčebné a stravovací návyky, mnoho myšlenek a metod orientální medicíny, které vyvinuli taoističtí mistři, se používají již po staletí dodnes. Taoisté nic nezakazují, jen doporučují vyváženou stravu vhodnou pro udržení zdraví a vyhýbat se látkám, které tělu škodí. Vedle dodržování dietních pravidel je nezbytné také cvičení, které využívá ovládnutí *čchi* neboli dechu, což znamená pro taoisty základ duševního i tělesného zdraví. Cviky s ohýbáním a protahováním se snaží napodobovat přirozený pohyb zvířat, uvolnit proudění dechu a odstranit fyzické napětí, které brání v nalezení vnitřního míru a spojení s principem *tao*. K dosažení harmonie používali taoisté meditaci, jejíž ústřední myšlenkou je koncepce *wu-wej* neboli „nečinění.“ Tato koncepce znamená dosažení vnitřního klidu a zanechání všech myšlenek týkajících se vnějšího světa, tak aby mohlo vstoupit *tao*.⁵⁶

Taoismus jako určitý myšlenkový systém vznikl kolem 6. st. př. n. l., kořeny taoismu však sahají mnohem dál. Dějiny taoismu jsou spojeny s politickými zvraty, taoisté se buď těšili značné úctě, nebo naopak neznamenal nic. V průběhu dějin začal taoismus vzkvétat v obdobích oslabené vlády a politického chaosu. Taoisté měli pověst rebelů, vládci je často považovali pro jejich nedostatek úcty k zákonné vládě za drzé a nebezpečné. Přesto však taoismus přežil, protože se mu podařilo hluboko zakořenit v čínském vědomí. Postupně se taoismus obohacoval o nové prvky, a to víru v mnoho bohů, zaklínací praktiky a celý soubor obřadů. Vzniklo tak nové náboženství, které určitými znaky připomínalo buddhismus, avšak jeho charakter byl bezpochyby čínský. Taoisté se nikdy nesnažili své náboženství šířit, nevydávali se do cizích zemí, aby získali věřící pro svou víru. Stejně jako konfuciánci a buddhisté ani taoisté se nemusí vyznávat ze své víry, také pravidelných bohoslužeb se neúčastní. Věřící není povinen se zúčastnit žádného z tradičních obřadů a zvyků, aby se mohl stát taoistou. Na rozdíl od vyznavačů křesťanství, islámu nebo judaismu, taoisté nevěří v jednu nejvyšší bytost. Náboženství Číny se soustředilo na etické problémy běžného života a

⁵⁵ HARTZOVÁ, Paula R. *Taoismus*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. s. 10-12

⁵⁶ HARTZOVÁ, Paula R. *Taoismus*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. s. 12-14

sebezdokonalování, zatímco v centru pozornosti věřícího na západě stojí láska k bohu. Taoismus poskytuje člověku návod k morálnímu životu a snaží se objasnit postavení jedince ve společnosti. Taoismus nabízí mnoho způsobů náboženské praxe.⁵⁷

V současnosti můžeme taoistické myšlení a filozofii vysledovat prakticky ve všech aspektech života Číňanů nejen v Asii, ale i v jiných částech světa. Avšak na západě je vliv taoismu poměrně slabý. Taoismus se objevuje v mnoha zemích, které se v průběhu dějin dostaly pod čínský vliv, například v Koreji, Vietnamu a Japonsku, ale také v čínských komunitách evropských a amerických velkoměst. Přibližně tři miliony taoistů žijí na ostrově Tchaj-wan v blízkosti čínského pobřeží, kam uprchl nebeský mistr taoismu, nejvyšší představitel této víry.⁵⁸

3. 2. 1 Kniha Tao-te-ťing

V západním světě není snad žádný jiný čínský mudrc tak známý jako mistr Lao-C' a jeho kniha „O tao a ctnosti“ - Tao-te-ťing. Přesto o jejich historickém pozadí víme tak málo, což vede moderní vědce k pochybnostem o autentičnosti díla. Někteří se i domnívají, že toto dílo není výtvorem jen jedné osoby, ale spíše sborníkem moudrých rčení, životních rad a učení mnoha autorů shromážděvaných po určité časové období a vydaných pod jménem Lao-c'ovým. Tak vznikly spory o osobnosti autora i charakteru jeho díla, které jsou dodnes nedořešeny. O vzniku díla tedy neexistují žádné historicky pevně podložené doklady. Jediným historickým údajem, o němž se můžeme opřít, je záznam čínského historika S'-ma Čchiena, který podává různé zprávy o životě mistra Lao-C'. Ať už je to s knihou Tao-te-ťing jakkoli, v každém případě jeho autor či autoři čerpali z tradice staré tisíce let.⁵⁹

Původně nesla kniha název podle svého původce, jako většina starověkých textů. Současný název Tao-te-ťing dostala kniha až později, v době Chan (206 př. n. l. – 220 n. l.). Pojem *te* můžeme interpretovat jako „síla“ nebo „ctnost“. Slovo *ťing* znamená „posvátná kniha“ nebo také „morální kánon“. Volný překlad může nést název jako kanonická kniha „O tao a ctnosti“. Kniha je rozdělena do 81 kapitol, které mají prý spojitost s magickým číslem devět znamenajícím totalitu. Tyto kapitoly jsou ještě rozděleny do dvou odlišných částí. Původně se první část označovala jako Tao-ťing, neboť začínala slovem *tao* a druhá část začínala slovem *te* a nazývala se jako Te-ťing. První díl obsahuje filozofické poučky, je psán velice striktním a sevřenějším stylem. Naopak většina kapitol druhého dílu se týká otázek společenských a činí spíše dojem „komentáře“ k příslušným kapitolám prvního dílu. Tao-te-

⁵⁷ HARTZOVÁ, Paula R. *Taoismus*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. s. 18,33,38,15-16

⁵⁸ HARTZOVÁ, Paula R. *Taoismus*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. s. 9

⁵⁹ KREBSOVÁ, Berta. *O tao a ctnosti*. Praha: Odeon, 1971. s. 12-13

ťing je svým obsahem i charakterem zcela ojedinělé dílo a od ostatních starověkých čínských textů podstatně odlišné. Celé dílo se pohybuje v obecné rovině, nenajdeme zde jedinou konkrétní osobu, neboť „vládce“ či „moudrý“ zastupují pouze obecné pojmy. Rovněž tu není jediný dialog, jako obvyklá forma v jiných spisech, není tu ani zachycena žádná událost nebo přír, přirovnání, které jsou typické u nejvýznamnějšího stoupence taoismu mistra Čuang-c‘. Pro čínské literáty byl Tao-te-ťing dílem natolik odlišným, že zprvu zůstal bez povšimnutí. Až díky zpracování mistra Čuang-c‘, který tuto nauku přepracoval do klasicky čínské literární formy, získalo dílo svou popularitu.⁶⁰

⁶⁰ KREBSOVÁ, Berta. *O tao a ctnosti*. Praha: Odeon, 1971. s. 16-19

4. Člověk, společnost a příroda v taoismu

4. 1 Pojetí člověka a společnosti v taoismu

Zkoumání čínských nauk jsou zaměřena výhradně na život zde na zemi, na člověka a jeho maximální naplnění. Taoismus to vidí ve splynutí s principem *tao* a přírodou, konfucianismus ve shodě s vesmírným řádem. V taoismu stejně jako v konfucianismu je cílem ideální člověk. Jak se stát takovým člověkem se ale s pojetím konfucianismu velmi liší. K maximálnímu rozvinutí dokonalosti a dosažení ideálního člověka dochází v taoismu právě naopak. Čím méně je člověk formován zvenčí, čím méně přijímá z tohoto světa a dokáže se od něj oprostit a zachovat si svou původní prostotu, tím dokáže plněji a dokonaleji žít. Taoisté hledají ve svém životě harmonii, jejich ideálem v životě je splynout s přírodou a žít v rovnováze s ní. V taoismu se moudrý člověk oprošťuje od všech věcí tohoto světa, protože v nich nevidí žádnou hodnotu. Jsou to pouhé pomíjivé jevy, které zatěžují a svazují mysl člověka, a tím mu brání se dostat k „jádru“ života. Není to tedy rezigované odevzdání, ale naplnění života, návrat k jediné pravé a trvalé existenci. Člověk má svůj osud ve svých rukou, pokud si zachovává svou přirozenost, která je jedinou formou a způsobem jeho existence. V celé knize *Tao-te-t'ing* nenalezneme také slovo svoboda, zastupují ho výrazy „být jako příroda“ nebo „zachovat si původní prostotu“, což znamená: nenechat se svázat věcmi tohoto světa, ale osvobodit se od nich, umět se spokojit s tím, co máme od své přirozenosti. Jediná skutečná svoboda je tedy v naprostém splynutí s přírodou, s přirozenou mírou všech věcí. V taoismu je důležitější morální právo před legálním, neboť všechna světská zařízení jsou výmyslem člověka, nikoli přírody. Taoismus proto odmítá instituce s jejich příkazy a zákazy, odmítá moc a násilí, jakékoli „zasahování“, protože to vše narušuje přirozenou míru věcí. To je pravý smysl „teorie nečinnosti“ („*wu-wej*“), která je jádrem taoistické etiky.⁶¹

*„Tao je věčné a zůstává bez konání,
a přece není nic, co by nebylo vykonáno.*

*Kdyby je knížata a králové dovedli zachovávat,
všechno tvorstvo by se samo od sebe utvářelo.*

*Kdyby však při svém rozvoji se samo zatoužilo přetvářet,
sám bych je zadržel jednoduchostí bezejmenného.*

⁶¹ KREBSOVÁ, Berta. *O tao a ctnosti*. Praha: Odeon, 1971. s. 25-28

Bezejmenná jednoduchost je prosta žádostí a vášní.

Co je bez žádostí a vášní, spočívá v klidu.

Pak celý svět by se sám od sebe přivedl k míru. ⁶²

Výše uvedená ukázka z knihy Tao-te-ťing vysvětluje Lao-c'ovu „teorii nečinnosti“. Podstata této teorie spočívá v tom, že člověk se má řídit přirozeností všech věcí a zachovávat zákony *tao*. Člověk je nečinný jen tehdy, pokud je vše v klidu a působí-li přirozené zákony této síly. Vedle toho jednání, ke kterému je člověk nucen, má předvídat, že se možná objeví rušitelé *tao*. Sociální podstata „teorie nečinnosti“ představuje výstrahu těm, kteří z osobních ziskných zájmů porušují zákony *tao* a uvádějí společnost do nesnesitelného těžkého stavu, kdy se lid přestává bát i smrti. Lao-c'ova teorie varuje výbojné vladaře a jejich posluhovače, poněvadž jejich konání, které porušuje zákony *tao* a tím i spokojený život lidu, je přivede ke špatnému konci. Člověk se má tedy řídit přirozenými zákony *tao*, pokud tak nebude činit, přivodí neštěstí nejen druhým, ale i sobě. ⁶³

Jedním z hlavních témat knihy Tao-te-ťing je vláda a rady adresované vládcům. Tyto rady se mohou zdát být v určitém směru překvapivé. Vládce má panovat bez přemíry slov, bez zbytečných zákonů, příkazů a zákazů, neboť čím více je na světě zákonů a zákazů, tím bídňější je lid. Lao-c' naopak doporučuje vládcům pokoru a nečinnost. To potvrzuje následující ukázka z knihy Tao-te-ťing. ⁶⁴

„Spravuj zemi s opravdovostí,

používej vojska s důmyslností,

získávej svět nevměšováním.

Odkud vím, že tomu tak má být?

Odtud:

Čím více je ve světě zákazů a záporů,

tím více lid chudne.

Čím více je ostrých nástrojů mezi lidem,

tím více je zmatků v zemi.

⁶² KREBSOVÁ, Berta. *O tao a ctnosti*. Praha: Odeon, 1971. s. 87

⁶³ JINSHUN, Yan. *Staročínský filosof Lao-C' a jeho učení*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1954. s. 62

⁶⁴ STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1995. s. 78

*Čím více chytrosti a obratnosti má člověk,
tím více vzniká výmyslů a výstředností.
Čím více se vydává zákonů a nařízení,
tím více je zlodějů a lupičů.*

Proto praví moudrý:

*Já nezasahuji – a lid se sám rozvíjí;
setrvávám v klidu a tichu – a lid se sám napravuje;
nevěřuji se – a lid sám od sebe prospívá;
nic si neřádám – a lid sám si uchovává jednoduchost.*⁶⁵

Zde můžeme pozorovat určitou podobu s Konfuciovým učením, které rovněž od vládce požaduje, aby působil především vzorem. Rozdíl mezi oběma se však projevuje v posuzování vědomosti a vzdělání. Podle Lao-c' a jsou prostota a jednoduchost tím, co dává člověku štěstí, nikoli přemíra vědomostí jako u Konfucia.⁶⁶ Podle Lao-c'ova učení je osud mudrce závislý na osudu lidu, neboť mezi jejich zájmy je nerozlučná jednota. Mudrc je vůdcem lidu a lid je jeho oporou, aby se upevnilo pouto mezi nimi a tím i šlechetný cíl, kterým je služba lidu, může mudrc využít tři mocné prostředky. Těmito třemi mocnými poklady jsou: milosrdnost, zdrženlivost a skromnost.⁶⁷ „*Kdo je milosrdný, může být odvážný; kdo je zdrženlivý, může být velkorysý; kdo se neodvažuje být prvním na světě, může stát v čele vlády a správy.*“⁶⁸ Opravdový mudrc se opírá o sílu a podporu lidu, tím se stává „důmyslným vůdcem“. Základní vlastnosti mudrce jsou láska a oddanost k lidu, skromnost a pracovitost. Jeho jediným cílem je sloužit lidu, zabývat se neustále všedními záležitostmi, tak aby došlo ve společnosti k obnovení „přirozeného *tao*“.⁶⁹ Kde vládne *tao*, tam vládne i mír, neboť mudrc si protiví zbraně a války. Pokud je nucen sáhnout po zbrani, činí tak jen v nouzi a s odporem, protože činit to s radostí by znamenalo radovat se z vraždění lidí. Ideální stav společnosti je tedy takový, který je pod vládou *tao*, kde lid by mohl žít v prostotě, jednoduchosti, pokoji a blahobytu.⁷⁰

⁶⁵ KREBSOVÁ, Berta. *O tao a ctnosti*. Praha: Odeon, 1971. s. 118-119

⁶⁶ STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1995. s. 78

⁶⁷ JINSHUN, Yan. *Staročínský filosof Lao-C' a jeho učení*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1954. s. 79

⁶⁸ KREBSOVÁ, Berta. *O tao a ctnosti*. Praha: Odeon, 1971. s. 135

⁶⁹ JINSHUN, Yan. *Staročínský filosof Lao-C' a jeho učení*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1954. s. 86

⁷⁰ STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1995. s. 78

Jak v konfucianismu, tak i v taoismu je jednou z nejpřirozenějších vlastností člověka ctnost. Opravdová ctnost odmítá jakékoli vnější projevy, okázalost, formálnost, které naopak svědčí o tom, že jde o pouhou „slupku“ nikoli o „jádro“, ryzí vnitřní postoj. Skutečná ctnost nezasahuje, nevnucuje se, ale působí vlastní silou. Stejně tak opravdová láska a „lidskost“, která pomáhá, ale nic nevyžaduje, kdežto spravedlnost a instituce zasahují a donucují. Taoismus proti spravedlnosti, která „dobré odměňuje a zlé trestá“ staví zásadu „oplácet křivdu ctností“ a „být k dobrému dobrý a k špatnému také dobrý“. ⁷¹

*„K dobrému jsem dobrý,
k nedobrému jsem také dobrý;
tak prosazuji dobro.*

*K věrnému jsem věrný,
k nevěrnému jsem také věrný;
tak prosazuji věrnost.*

*Moudrý – ve vztahu ke světu –
zůstává plachý a uzavřený,
své srdce však rozšiřuje na celý svět. “⁷²*

Podle taoistické nauky moudrý, neboť žije v souladu s tao, maximálním dobrem, nemůže jednat jinak než dobře a být dobrý. To ovšem neznamená dobráctví za každou cenu. Neboť dopustit něco, co je zlé, aby přemohlo dobré, jde proti přirozenosti, tedy proti „tao“. Řešením na zlo není zase zlo, ale čelit mu dobrem, mírem a zdrženlivostí. Nejedná se avšak o pasivitu, ale o maximální niterní akce - činnosti na sobě samém. „ *Kdo přemáhá druhé je silný, kdo přemáhá sebe je mocný.* “⁷³

Pro taoisty má velký význam uchování „tří pokladů“ lidského života. Tyto tři součásti života představují: esence (*t'ing*), energie (*čchi*) a duch (*šen*). Všechny tři složky jsou na sobě závislé a neoddělitelné. Se základními tělesnými funkcemi společně s tvořivostí se pojí esence. Druhou složkou je energie, která je obzvláště důležitá, neboť působí na oba další elementy. Čchi představuje životní vitalitu, pojí se s pohybem a silou. Taoisté vyvinuli mnoho způsobů zaměřených na ovládnání a uchování *čchi*. Jedním z nich je systém pohybů, jež mají pomoci lidem ovládat svou energii proudící v těle. Forma starověkého čínského cvičení *tchaj-*

⁷¹ KREBSOVÁ, Berta. *O tao a ctnosti*. Praha: Odeon, 1971. s. 221-222

⁷² KREBSOVÁ, Berta. *O tao a ctnosti*. Praha: Odeon, 1971. s. 105

⁷³ KREBSOVÁ, Berta. *O tao a ctnosti*. Praha: Odeon, 1971. s. 232-233

t'i byla odvozena z pohybů zvířat. Právě v ladnosti a síle zvířecích pohybů spatřovali staří taoisté přirozenou *čchi*, nezbytnou složku života. Stylizované pohyby tchaj-t'i mohou pomoci, těm, kteří je cvičí, spojit se s touto přirozenou silou. V těchto ladných pohybech se odrážejí přírodní cykly, které zosobňují *tao*. Třetí důležitou složkou lidského života je duch, který je spojován s vědomím, intelektem a duchovností. Taoisté pěstují toto centrum citů, myšlení a vůle, neboť vědí, že rozptylování a výstřednosti *čchi* nebo *t'ingu* mohou *šen* zpusťošit.⁷⁴

Tao-te-t'ing vede své stoupence k poddajnosti a pasivitě, naopak varuje před ctižádostivostí a soutěživostí. Ctižádostivost a touhy odčerpávají energii, proto obrátit se zády k nim, znamená vykročit na cestu vedoucí k jednotě s principem *tao*.⁷⁵

„Dovršit dílo,
splnit své poslání
a stáhnout se do ústraní –
toť cesta nebeského *tao*.“⁷⁶

4. 2 Pojetí přírody v taoismu

V celé čínské historii zaujímá příroda důležité postavení. Jak již bylo zmíněno cílem taoismu, je dosáhnout harmonie s přírodou a přizpůsobit lidský život přírodním zákonům. Harmonii a rovnováhu v přírodě představují dvě protikladné síly, které na sebe navzájem působí. Tyto protikladné síly přírodního světa jsou obsaženy v čínské koncepci Jin a Jang, která se stala ústředním bodem taoismu. Obě síly jsou také součástí *tao*, protože *tao* je obsaženo ve všech věcech. Teorie Jin a Jang zahrnuje všechny protiklady života, avšak v taoistickém chápání nejsou tyto síly skutečnými protiklady, ale navzájem se doplňují. Jin je „zastíněná strana hory“, nemůže existovat bez své protikladné síly Jang, „slunečné strany“. Jednu od druhé není možné oddělit, aby existovala jedna strana, musí existovat i druhá. Jin je pasivní ženský princip, představuje chlad, noc. Naopak Jang je aktivní mužský princip, představuje pohyb, světlo, teplo a život. Taoismus upřednostňuje Jin neboli ženský princip, neboť klid, pasivita a poddání se přirozenému běhu věcí vede k jednotě *tao*. Lidé nejsou schopni vidět *tao*, ale mohou si tuto sílu uvědomovat v cyklických proměnách přírody, například noc a den, zima a léto nebo narození a smrt. Tyto protikladné síly, které zastupují principy Jin a Jang nejsou stálé a vázané. Každá věc existuje pouze ve vztahu k jiné věci. Zamračený den (Jin) existuje pouze ve srovnání se slunečným dnem (Jang). V přírodě

⁷⁴ HARTZOVÁ, Paula R. *Taoismus*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. s. 63-64

⁷⁵ HARTZOVÁ, Paula R. *Taoismus*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. s. 64-65

⁷⁶ KREBSOVÁ, Berta. *O tao a ctnosti*. Praha: Odeon, 1971. s. 46

všechny věci podléhají neustálé změně od Jin k Jang a zase naopak. V životě nikdo nemůže vědět, jak věci nakonec dopadnou. Ve skutečnosti po určité dlouhé době se to, co se zprvu zdálo jako štěstí, může změnit v katastrofu, a to, co se nám jevílo jako neštěstí, nakonec skončí dobře. Například úspěch a nezdar, bohatství a chudoba, mají vždy stejné výhody a nevýhody, neboť všechny věci jsou v principu *tao* totožné.⁷⁷

Podle filozofa Lao-c'a je každá forma bytí na světě projevem síly *tao*. Prvopočáteční forma bytí *tao* je mlhovitá masa složená z nepatrných hmotných částic *čchi*, které tvoří chaos. V mlze chaosu se procesem zhušťování kladných a záporných částic *jang-čchi* a *jin-čchi* na dvou pólech vytvořily nebe a země, které na sebe vzájemně působí. Spojováním nebeských a zemských *čchi* vznikl na zemi život, objevil se člověk. Takový je obraz vzniku světa, pokud vycházíme ze starověkého učení o *tao*. Mnozí čínští filozofové považovali člověka jako součást přírody a neustále ho spojovali s nebem a zemí. Domnívali se, že nebe, země a člověk jsou tvůrcem všech věcí. Také v knize Tao-te-ťing se často setkáváme s trojicí „nebe, země a člověk.“ V tomto smyslu je člověk pomocníkem nebe a země a také jedním z tvůrců věcí.⁷⁸

*„Člověk se řídí podle země,
země se řídí podle nebe,
nebe se řídí podle tao,
tao se řídí podle sebe.“⁷⁹*

V taoismu se lidská bytost považuje za přirozenou součást vesmíru. Proto člověk, který svůj život dovede do stavu harmonie s přírodními zákony a cykly vesmíru, může žít dlouhý pozemský život. Taoisté se snaží udělat vše možné, aby takového života dosáhli. Brání se žádostem, nestřídmostí a touhám, které by je mohly připravit o jejich život. Věří, že pomocí různých životu prospěšných činností, jako je cvičení, meditace nebo zdravá strava, mohou dosáhnout dlouhého života. Pokud budou takto žít, doufají, že se stanou *sien* – to znamená, že dosáhnou nesmrtelnosti v současném životě. Taoisté věří v to, že až nastane čas jejich smrti, podstoupí proměnu. Tato proměna znamená, že to co skutečně zemřelo, je pouze symbol, kterému dotyčný člověk předal svou podobu, ale skutečné tělo přebývá v nebi nesmrtelných.⁸⁰

⁷⁷ HARTZOVÁ, Paula R. *Taoismus*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. s. 59-61

⁷⁸ JINSHUN, Yan. *Staročínský filozof Lao-C' a jeho učení*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1954. s. 49-50

⁷⁹ KREBSOVÁ, Berta. *O tao a ctnosti*. Praha: Odeon, 1971. s. 71

⁸⁰ HARTZOVÁ, Paula R. *Taoismus*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. s. 61-63

Taoisté upřednostňují jednoduchý, prostý život v souladu s přírodou než kariérní život. Tímto životem, který je v souladu s přírodou, si pěstují lásku a úctu k přírodnímu světu. Dosažení harmonie s přírodním světem znamená žít přírodě nablízku, obzvláště posvátné jsou hory, kde se taoisté cítí co nejbližší *tau*. Stejně jako voda se i taoisté drží co nejniž u země. Voda je sama o sobě měkká a poddajná, ale dokáže rozpouštět tvrdší věci. Nachází se sice na nejnižších místech na zemi, avšak poskytuje výživu celému životu. Následující ukázka z knihy Tao-te-t'ing potvrzuje důležitost a nezastupitelné místo této složky.⁸¹

*„Nic na světě není tak měkké a poddajné jako voda,
a přece v tom, jak zdolává pevné a silné,
ji nic nepřekoná.*

Proto ji nemůže nic zastoupit.“⁸²

Někteří taoisté ztotožňují nejrůznější přírodní síly s jednotlivými duchy a božstvy. Jejich víra se někdy nazývá náboženský nebo lidový taoismus. Pro takové věřící nabízí náboženský taoismus celou řadu bohů. Existují bohové nebes a země, bohové dlouhověkosti a nesmrtelnosti, bohové zdraví a léčitelství nebo bohové války. Existují také různá božstva měst a přírody, božstva hvězd nebo mocní bohové světových stran. Podle lidové taoistické víry vládne každé hoře a řece určitý bůh. Někteří z nich byli v minulosti lidskými bytostmi, jako Čang Tao-ling, jehož božský duch nyní vládne hoře Tygrů a draků. Bohové hor mají obzvláště velkou moc, pro taoisty jsou hory velmi posvátné. Taoisté se zde cítí nejlépe a nejbližší k přírodě. Další skupinou nebeských bytostí jsou hrdinové a předkové, které již před vznikem taoismu Číňané velmi uctívali jako by byli božské bytosti. Na nejvyšším stupni taoistických nebes kralují Tři Čistoty neboli bohové nebes, země a lidských bytostí. Tito tři bohové zaujímají výsadní postavení v taoistických rituálech. Tři Čistoty se ztotožňují s nejvyšším bytím, které představuje počátek existence, s božským pokladem v podobě tajemného tao a s Cestou a její silou. Všechny tři se mohou projevat jako „ctihodní nebešťané“ a společně jsou duší *tao* a nejvyšším cílem lidství. Pod nejvyššími nebesy jsou další nebesa, která jsou na trochu nižším stupni, ale pořád jsou velmi důležitá. Vládne jim Nefritový císař, který osobně řídí a organizuje všechny záležitosti nebes a země. Tento císař však není všemocný. V taoistických nebesích také pracují síly Jin a Jang a nebeský život je věčným bojem proti silám zla, v němž i Nefritový císař prohrává. Tato nebesa jsou organizována podobně jako císařský dvůr a jsou tvořena nižšími bohy a nesmrtelnými. Mezi taoistické bohy se řadí i skupina nazvaná Osm nesmrtelných. Každý z nich vlastní určitý symbol, s jehož pomocí

⁸¹ HARTZOVÁ, Paula R. *Taoismus*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. s. 61

⁸² KREBSOVÁ, Berta. *O tao a ctnosti*. Praha: Odeon, 1971. s. 148

může provádět různá kouzla. Vedle bohů, jejichž původ je zcela přírodní, existují také bohové, kteří povstali z obyčejných smrtelných lidí. Tito lidé vykonali během svého života mnoho významných činů, proto jejich duch žil dále a postupem času byli náboženskými vůdci prohlášeni za bohy. Proti taoistickým bohům existují démoni, kteří naopak svět přírody a lidí ničí. Těmito démony mohou být přírodní síly v podobě tajfunů, požárů nebo sucha. Někdy to mohou být „duše sirotků“, těch, kteří nemají nikoho, kdo by na ně vzpomínal nebo kteří nebyli pohřbeni podle pravidel. Tito démoni se toulají světem a způsobují různé těžkosti a nemoci. Využívají k tomu přírodních sil, aby tím na sebe upozornili a uchovali si alespoň tak svou památku. Taoisté démony neuctívají, ale věří v jejich existenci a snaží se s nimi smlouvat a usmířit. Součástí lidového pojetí koncepce Jin a Jang je právě neustávající boj mezi bohy a démony.⁸³

⁸³ HARTZOVÁ, Paula R. *Taoismus*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. s. 65-71

5. Konfucianismus a taoismus – pokus o srovnání

Po přiblížení a pochopení filozofie konfucianismu a taoismu, se pokusím oba směry srovnat a najít jejich společné či odlišné znaky. Myšlení v Číně zaměřené především na otázku člověka a jeho postavení ve společnosti se vyvíjelo hlavně v konfucianismu a taoismu. Jedná se o dva významné čínské směry, které se vzájemně ovlivňovaly, vyvíjely se vedle sebe a jejich myšlenky přetrvaly až do dnešní doby. Tento fakt můžeme považovat za jejich společný propojující prvek. Na otázku člověka však odpovídají ze zcela odlišných pohledů.

Konfucianismus je ve své podstatě uzavřenou a přesně vymezenou naukou, která chce uspořádat svět a vztahy lidí podle určitého řádu. Naproti tomu taoismus odmítá jakoukoli uzavřenost a pevně daný systém, uznává pouze *tao* s jeho neustálou proměnou. Tyto systémy sice filozoficky stojí proti sobě, ale eticky se shodují v tom, že se oba soustředí na člověka a jeho maximální rozvinutí. Způsob, kterým k tomu docházejí, je však podstatně rozdílný. Konfuciánský model člověka se stává ideálem především prostřednictvím rozumu, rozšiřováním vědomostí a sebezdokonalováním. Čím více člověk poznává a má větší rozumovou schopnost, tím lépe může rozvíjet své ostatní vlohy a schopnosti, řídit svou vůli a stát se „harmonickým člověkem“. V taoismu k maximálnímu rozvinutí člověka však dochází zcela opačně. Čím méně je člověk formován zvenčí a čím méně přijímá z okolního světa, tím si zachovává svou původní prostotu a tím dokonaleji je schopen žít.⁸⁴

Konfuciánské učení je založeno především na výjimečnosti, okázalosti a vzorné příkladnosti konfuciánského mudrce. Svým zdůrazňováním učenosti byl konfucianismus velmi blízký většině vzdělanců. Hlavním cílem u Konfucia byla výchova takových mužů, kteří by mohli být ve společnosti příkladem správného chování. Neustálou sebevýchovou a procvičováním základních ctností se člověk mohl stát „urozeným“. Konfucius kladl důraz na mravní principy a vedl svůj lid k osvědčeným normám společenského řádu. Konfuciánské učení se zaměřuje na dodržování určité hierarchie a vzájemných vztahů ve společnosti i v rodině. Velmi přísný systém je zde považován za předem stanovený řád Nebesy. Naopak taoismus odmítá přesně daný řád a hierarchii ve společnosti. Odmítá také instituce s jejich příkazy a zákazy a jakoukoli moc ve společnosti, neboť to narušuje přirozenost všech věcí. Opačný postoj také zaujímá k učenosti a vzdělanosti. Taoismus se zaměřuje na oproštění jedince, protože jen tak může člověk dojít k vrcholné seberealizaci. Tvrdí, že moudrosti lze dosáhnout mnohem lépe vnitřním rozjímáním, meditací než zvenčí nabytými poznatky a

⁸⁴ KREBSOVÁ, Berta. *O tao a ctnosti*. Praha: Odeon, 1971. s. 24-25

znalostmi. Naproti vzorné příkladnosti konfuciánského vzdělance zde stojí skromnost, skrytost a bezejmennost taoistického mudrce. Taoismus také nechce nikoho formovat a zlepšovat, neboť snaha lidi napravovat a řídit vede k pokrytectví a k pohromám ve společnosti. Proto vrcholem taoistické moudrosti je zásada „poučovat beze slov, jednat bez zasahování.“ Avšak i u konfuciánského dokonalého člověka je základním předpokladem mravní ušlechtilost, vyjádřena nejvyšší ctností *žen*, která znamená lidskost, nesobeckost či dobrotu. Ani zde nejde o vyvyšování svými znalostmi nad ostatní, ale o zdokonalování sebe ve vztahu k ostatním.⁸⁵

Společným prvkem konfucianismu a taoismu je pojetí přírody a člověka. V Číně je typické velmi úzké spojení mezi přírodou a člověkem, což je jeden ze základních rozdílů mezi Východem a Západem. Základním motivem čínského myšlení je usilování o harmonii, rovnováhu v životě. Toto usilování vede k myšlence souladu člověka s veškerenstvem. V případě taoismu to vede ke splynutí člověka s přírodou. Vztah taoistů k přírodě je mnohem hlubší než u konfuciánců, avšak oba systémy nahlíží na člověka v jeho začleňování do přírody. Jejich společnou myšlenkou v chápání přírody je vzájemné působení dvou protikladných sil Jin a Jang. Významným dílem o těchto dvou protikladných principech je kniha I-t'ing, která propojuje konfucianismus a taoismus. Kniha má velmi zvláštní postavení, protože se k ní obracely i protichůdné filozofické školy, o její přízeň a pomoc se ucházely různá čínská politická vyznání. Kniha původně vznikla jako věštecký text, šlo o prostou soustavu čar, jejíž základ byl tvořen řadou osmi trigramů. V proměnlivém střídání plných a lomených čar viděli Číňané symbolické vyjádření nekonečné proměnlivosti protikladných prvků Jin a Jang. Tak se rozvíjel metafyzický koloběh přírodních sil, v jejichž existenci člověk věřil a snažil se jim porozumět.⁸⁶ Na tomto principu střídání dvou protikladných sil v přírodě stavěl jak konfucianismus, tak taoismus.

Dalším jejich společným znakem je konečný cíl, který vede ke správnému chování a jednání. Konfucianismus a taoismus je filozofií převážně praktickou, obě filozofie můžeme považovat za eticko-sociální nauky. Právě díky tomuto zaměření se Čína tak dlouho obešla bez náboženství. Konfuciánství dalo člověku kult předků, taoismus zase nabízel magii a kouzelnictví, až později pod vlivem buddhismu, se přiblížil určité formě náboženství. Podstatné však je, že zde nenajdeme žádného boha. Nejvyšší bytost jim nahrazovala Nebesa, čili příroda a její zákony v podobě *tao*. V Číně se tedy spíše setkáváme s praktickou filozofií,

⁸⁵ KREBSOVÁ, Berta. *O tao a ctnosti*. Praha: Odeon, 1971. s. 27-29

⁸⁶ KRÁL, Oldřich. *Tao: Texty staré Číny*. Praha: Československý spisovatel, 1971. s. 14-15

můžeme mluvit o návodech k správnému životu čili o etických systémech. Právě proto se v dnešní době pochybuje o tom, zda konfucianismus a taoismus je náboženstvím nebo filozofií.⁸⁷

Vše, co jsem zde uvedla o taoismu a konfucianismu, se však týká hlavně původní podoby těchto nauk. Je zřejmé, že za dlouhou dobu jejich existence, se mnoho změnilo a došlo také bohužel k nepochopení a chybnému výkladu. Konfucianismus se svým hierarchickým rozdělením lidí a striktností stal základem pro feudální pořádek a státně politickou nauku. V průběhu dějin se stal doménou učeného světa a byl povýšen na jedinou pravou nauku, která fungovala jako systém morálky a zároveň byla účinným prostředkem k omezování svobodného rozvoje jedince. Taoismus na jedné straně vedl k magii a alchymii, na druhé straně svou zásadou „nezasahování“ vedl k pasivitě a lhostejnosti. Chápání o „přirozené míře věcí“ se změnilo v rezignaci, nečinnost, zbabělost a falešnou dobrotu. Tím se potvrdila slova z knihy Tao-te-ťing, že „lidská pobloudilost trvá od nepaměti.“⁸⁸

Konfucianismus a taoismus mají sice řadu odlišných znaků, avšak jeden důležitý znak je spojuje. Oba jsou totiž zaměřeny výhradně na život zde na zemi, na člověka a jeho naplnění. Taoismus to vidí ve splynutí s všemocnou silou *tao* – přírodou a konfucianismus ve shodě s vesmírným řádem. Obě čínské nauky se prolínaly a utvářely život čínského člověka od nejstarších dob až do současnosti. Jejich základní literární prameny se dochovaly až do dnešní doby, z kterých lidstvo může čerpat a inspirovat se v nich myšlenkami obou významných mistrů.⁸⁹

⁸⁷ KREBSOVÁ, Berta. *O tao a ctnosti*. Praha: Odeon, 1971. s. 30

⁸⁸ KREBSOVÁ, Berta. *O tao a ctnosti*. Praha: Odeon, 1971. s. 32-33

⁸⁹ KREBSOVÁ, Berta. *O tao a ctnosti*. Praha: Odeon, 1971. s. 26

6. Využití tématu ve výuce OV a ZSV

Výuka občanské výchovy a společenských věd je důležitou součástí vzdělávání, neboť pomáhá lepší orientaci ve společnosti a rozvíjí lidskou osobnost. V základním vzdělávání výchova k občanství formuje u žáků dovednosti a postoje, které jsou důležité pro aktivní zapojení v občanském životě. Vybavuje žáky znalostmi a dovednostmi, které souvisí s orientací ve společnosti, mezilidskými vztahy, se sebepoznáváním a poznáváním osobnosti druhých lidí a s dalšími důležitými společenskými hodnotami.

V moderní době se při výuce na základních i středních školách téměř nesetkáváme s učivem, které by zahrnovalo ve větší míře myšlenky konfucianismu a taoismu. V České republice se výuka společenských věd zaměřuje především na základní tři náboženství, kterými jsou křesťanství, judaismus a islám. O dalších náboženstvích, jako je třeba hinduismus nebo buddhismus se na školách dozvídáme jen základní informace. Na směry konfucianismus a taoismus se téměř úplně zapomíná, což je škoda, protože právě jejich myšlenky by mohly být pro žáky přínosem. Oba čínské směry jsou zaměřeny na eticko-společenské hodnoty, jejich společným cílem je tedy správné chování a jednání, které by mělo být i pro žáky cílem společenskovedního vzdělávání. Základní mravní hodnoty, jako je úcta, respekt a správné chování, na kterých staví konfucianismus, by bylo přínosné zařadit do výuky a debatovat o těchto hodnotách. Na základě Konfuciových myšlenek a výroků by si žáci lépe uvědomili, co je správné a jak se mají chovat v jednání s druhými lidmi. Aby si žáci lépe osvojili tyto mravní hodnoty a pravidla slušného chování, bylo by vhodné zapojit do výuky různé aktivity či modelové situace, ve kterých by žáci používali tato pravidla chování vycházející právě z konfuciánské nauky. Další vhodnou vyučovací metodou by mohla být forma diskuze, při které by žáci debatovali o mravních hodnotách a vyjádřili svůj názor k myšlenkám vycházejících z konfucianismu. Prostřednictvím této diskuze by si žáci lépe osvojili mravní principy a také by byli aktivně zapojeni do výuky. Zařazení těchto myšlenek do výuky by mělo vliv také na celkové klima ve třídě. Vnímání a pochopení autority učitele je nezbytné pro dobré vztahy mezi učitelem a žákem. Dnešního učitele můžeme přirovnat ke starému čínskému mistrovi, který předával své znalosti svým žákům. Důležité je také, aby si žáci uvědomili, že je nutné nejdříve pochopit a naučit se obecně uznávaná fakta, až poté je mohou dále využívat v životě nebo vytvářet nové poznatky na základě diskuzí. Podle konfucianismu se má člověk vzdělávat celý život, neboť to mu přináší obohacení nejen sebe ale i svého okolí, což by si měl každý člověk uvědomit.

Také taoistické myšlenky by mohly být pro žáky přínosem. V první řadě by šlo o eticko-sociální hodnoty, které mají s konfucianismem společné. Na základě taoistických myšlenek by žáci rozvíjeli svou osobnost, přemýšleli by a diskutovali nad jednotlivými taoistickými výroky. Dalším důležitým znakem taoismu je úcta k přírodě. Žáci by si měli uvědomit, že člověk je součástí přírody a proto by žáci neměli přírodu ničit, ale chovat se k ní s úctou.

S myšlenkami konfucianismu a taoismu se většina studentů setkává až na středních školách, avšak o obou směrech se dozvídají jen základní znaky. Výuka nedává prostor k zamyšlení nad jednotlivými filozofickými myšlenkami a názory obou směrů. Filozofie je důležitou vědní disciplínou, která vede člověka ke kritickému myšlení a zkoumání skutečností. Proto by bylo vhodné vymezit ve výuce větší prostor k filozofickým tématům, díky kterým by studenti mohli více rozvíjet své kritické myšlení a uvažování o různých problémech světa.

Zpestřením výuky by mohlo být také využití čínských směrů v praktickém životě. Mnoho čínských nauk, které se používají v západním světě, vycházejí právě z myšlenek konfucianismu a taoismu. Je to především koncepce Jin a Jang, na kterých staví tradiční čínská medicína, meditace, jóga či tai-chi.

Myšlenky konfucianismu a taoismu nabízí celou řadu možností, jak by se daly využít v hodinách občanské výuky a společenských věd. Avšak v dnešní době se s nimi ve výuce na základních a středních školách bohužel moc neseťkáváme.

Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo přiblížit čtenářům myšlení konfucianismu a taoismu. Konkrétně jsem se pokusila popsat a vysvětlit pojetí člověka, společnosti a přírody u obou filozofických směrů. Po přečtení by se čtenář měl orientovat v základních znacích obou směrů a měl by porozumět chápání a postavení člověka, přírody a společnosti v konfucianismu a taoismu.

Čínská filozofie se zdá být pro naše západní chápání zcela odlišná a obtížná k porozumění. Písemné vyjadřování v čínských literárních památkách se od našeho literárního vyjadřování výrazně liší. Proto jsem se k jednotlivým kapitolám snažila dokládat i citace myšlenek z ústředních knih konfucianismu a taoismu, díky kterým čtenář lépe pochopí jejich smysl a může se nad nimi zamyslet. Právě toto přemýšlení a diskutování nad jednotlivými filozofickými myšlenkami může být pro každého přínosem. Každý filozofický směr nás obohacuje o nové názory a vede nás k zamýšlení nad různými problémy, které můžeme dále využít v životě.

V každém čínském směru zaujímá člověk ústřední postavení, to platí i u konfucianismu a taoismu. Pro oba směry je hlavním zájmem lidský život a jeho správné utváření. Rozdíl je pouze v tom, že taoismus dokonalý život vidí ve spojení s přírodou a dodržováním přírodních zákonů, zatímco pro konfucianismus je důležité rozvíjení člověka samého. Čínská filozofie nahlíží na člověka vždy jako součást rodiny, společnosti a státu, proto se jedná o filozofii sociální. Svůj konečný cíl vidí v návodu k správnému chování a jednání, proto bychom ji měli považovat zásadně za etiku.

Oba čínské směry společně existovaly v Číně více jak dva a půl tisíce let. S jejich názory není lehké pracovat, avšak je důležité si uvědomit, že jejich myšlenky jsou dodnes aktuální a stále platné. Podle mnohých zásad se často řídíme i my sami, aniž bychom si to uvědomovali. V současné době se často setkáváme se zásadou vycházející právě z konfucianismu: „Co sám nechceš, nečiň druhým!“, kterou považujeme za zlaté pravidlo morálky.

Prameny a literatura

ANDĚLOVÁ, Petra. *Základy asijských náboženství. II. díl.* 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2005. 156 s. ISBN 80-246-0994-0.

DAWSON, Raymond Stanley. *Konfucius.* 1. vyd. Praha: Odeon, 1994. 109 s. ISBN 80-207-0496-5.

HARTZOVÁ, Paula R. *Taoismus.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. 133 s. ISBN 80-7106-185-9.

HOUBLER, Dorothy a Thomas. *Konfucianismus.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. 129 s. ISBN 80-7106-190-5.

HUANG, Kerson a Rosemary. *I-t'ing.* Praha: Pragma, 1987. 210 s. ISBN 80-7205-164-4.

JINSHUN, Yan. *Staročínský filozof Lao-C' a jeho učení.* Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1954. 132 s.

KRÁL, Oldřich. *Tao: Texty staré Číny.* Praha: Československý spisovatel, 1971. 139 s.

KREBSOVÁ, Berta. *O tao a ctnosti.* 1. vyd. Praha: Odeon, 1971. 296 s.

LESNÝ, V. PRŮŠEK, J. *Hovory Konfuciovy.* Praha: Nová Akropolis, 2010. 247 s. ISBN 978-80-86038-43-8.

LIŠČÁK, Vladimír. *Konfucianství od počátků do současnosti: dějiny, pojmy, osobnosti.* Praha: Academia, 2013. 464 s. ISBN 978-80-200-2190-8.

STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie.* 4. vyd. Praha: Zvon, 1995. 559 s. 80-7113-115-6.

WERNER, Karel. *Náboženství jižní a východní Asie.* Brno: Masarykova univerzita, 1995. 215 s. ISBN 80-210-1122-X.

WILHELM, Richard. *I-t'ing: kniha proměn – text a rozšiřující materiály.* Praha: Portál, 2003. 303 s. ISBN 80-7178-645-4.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Monika Vysloužilová
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	PhDr. Petr Zima Ph.D.
Rok obhajoby:	2018

Název práce:	Pojetí člověka, přírody a společnosti v konfucianismu a taoismu. (Pokus o srovnání)
Název v angličtině:	The concept of human, nature and society in Confucianism and Taoism. (Attempt of comparison)
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá pojetím člověka, přírody a společnosti v konfucianismu a taoismu. Zaměřuje se na základní znaky, hlavní představitele a literaturu obou směrů. Cílem práce je porovnat oba směry a najít možnosti jejich využití ve výuce společenských věd.
Klíčová slova:	Konfucianismus, Konfucius, taoismus, tao, Lao-c', člověk, příroda, společnost, filozofie
Anotace v angličtině:	The bachelor thesis deals with the concept of human, nature and society in Confucianism and Taoism. It focuses on the basic features, main characters and literature of both directions. The aim of the thesis is to compare both directions and to find ways to use them in the teaching of social sciences.
Klíčová slova v angličtině:	Confucianism, Confucius, Taoism, tao, Lao-c', human, nature, society, philosophy
Přílohy vázané v práci:	-
Rozsah práce:	41
Jazyk práce:	Český jazyk

